

DE BURGE- MEESTER, HET STADJE, DE DORPSRAAD EN EEN PIENTERE ASSISTENT

ARTIKEL

MAARTEN HAGEMAN

Zelfstandig adviseur samenwerkingsvraagstukken en voormalig
secretaris van de Regio's Nijmegen en Rivierenland

Lang, lang geleden, in een land hier heel ver vandaan woonde eens een bekwame en innemende burgemeester. De sympathieke man was trots op zijn voorname ambt en genoot alom gezag. Onze burgemeester bestuurdde een aardig en lieflijk stadje, gelegen in het groen, te midden van bossen en weilanden. De inwoners hadden er altijd zeer tevreden geleefd. De mensen kenden elkaar zo'n beetje allemaal. Dankzij de harmonievereniging, het gemengd zangkoor, de schutterij en de gymnastiekclub voelde iedereen zich betrokken, bij het stadje en bij elkaar. Om de vier jaar wezen de inwoners uit hun midden enkele zeer verstandige mensen aan die iedere maand met de burgemeester in de Dorpsraad spraken over alle belangrijke onderwerpen. Dan overlegden zij over straatlantaarns, landloperij, liefdadigheid, het schooltje, de herberg en het postkantoor.

Maar langzaam maar zeker leek de wereld te veranderen. De burgemeester merkte het eerst aan de gemeentekas. Aan het eind van de week zaten er steeds minder dukaten in, terwijl de burgemeester toch gewoon

deed wat hij altijd al deed. Hoe kon dat? Ook leek de Dorpsraad almaar minder tevreden. Tijdens de maandelijkse bijeenkomst rekende men opeens de inhoud van de gemeentekas na en de Dorpsraad bestookte de brave burgemeester met ingewikkelde vragen, ja zelfs met allerhande ideeën en suggesties. Het meest malle plan was nog wel dat de bewoners rondom het dorpsplein voortaan maar zelf de waterpomp en het hekwerk moesten onderhouden. Alsof dat zomaar kon; er komt beslist heel wat bij kijken aan gezag, inzicht, ervaring, overwicht en beleid, en zoiets kon je natuurlijk nooit aan de mensen zelf overlaten. Dat kwam natuurlijk allemaal door de nieuwlichterij van de laatste tijd, meende de burgemeester: zijn inwoners hadden vaker een schooldiploma en ze lazen nu ook vreemde couranten van buiten het stadje. Vooral de jongelui wisten steeds al de laatste nieuwtjes nog voordat de wekelijkse postkoets was gearriveerd.

De burgemeester zag het ook aan zijn dagelijkse werkzaamheden. Steeds vaker werd hij opgeroepen om te komen praten in een ander dorp, of zelfs in die hele grote stad over de rivier en achter de bergen, waar hij liever niet kwam omdat de burgemeester daar een bazige en verwaande kwast was. Dan werd er gesproken over nieuwe landwegen, grote scholen, een nieuw hospitaal of over een of andere belangrijke werkplaats: allemaal zaken die zogenaamd ook voor zijn inwoners waren bedoeld. Soms liet hij zich een ingewikkeld reglement in de handen drukken, een regeling vol onbegrijpelijke frases over gezamenlijke taken en bevoegdheden, waar zelfs de notaris geen chocola van kon maken. De burgemeester wist er niet zo veel raad mee. Het allerergste vond hij het wanneer de gouverneur ten tonele verscheen met een grote zak vol dukaten, waaruit alle burgemeesters dan iets mochten halen, op voorwaarde dat ze het er onderling over eens waren. Ja, ja, de grote graaiers streken dan altijd maar weer het meeste geld op. Thuisgekomen vertelde hij er maar niet over aan de Dorpsraad, want stel je voor dat de leden vonden dat hij veel te weinig geld had binnengehaald. Ze waren toch al zo op de centen. Hij kreeg sowieso altijd al een hoge rekening als hij weer eens met die andere burgemeesters had moeten praten. Hij kon er maar beter over zwijgen. Maar het kwam steeds vaker voor dat die dekselse reporters van de Courant gewoon bekend maakten dat ook zijn stadje ermee had ingestemd. Bijvoorbeeld dat zijn veldwachter ook in andere stadjes zwervers mocht oppakken. Of dat zijn lantaarnopsteker bij ziekte werd vervangen door een onbekende collega. Wat een ongemakkelijke situatie. De burgemeester had al eens zijn beklag willen doen bij de Koning, maar ja, diens minister, die eigenlijk een heel geleerde professor was, stuurde dan een

moeilijke missive over nieuwe taken en iets met netwerken. Het stond er niet met zoveel woorden, maar de burgemeester begreep dat hij gewoon meer werk kreeg en dat hij zelf maar moest uitzoeken waar hij het geld vandaan haalde. Dat maakte de zaak er heus niet beter op.

De burgemeester werd er een beetje chagrijnig van. Wat was er toch allemaal aan de hand? Hij dacht eens diep, heel diep na, en kwam tot de slotsom dat het allemaal niet aan hem lag. Nee, het was de schuld van de andere burgemeesters, vooral van dat zelfingenomen heerschap met zijn grote stad vol veldwachters, van die gouverneur en diens zak met zilverlingen en van die parmantige professor-minister. Maar ja, dat zou de Dorpsraad natuurlijk nooit begrijpen; dat was allemaal veel te ingewikkeld voor de bakker, de slager, de smid en de koster. Misschien was het wel het handigst om de Dorpsraad gewoon te vertellen dat zij er toch niet over gingen. Hij deed er in ieder geval goed aan wat hulp te zoeken voor die maandelijks Dorpsraad. Een paar handjes extra, dat zou zijn taak zeker verlichten. En dus plaatste onze burgemeester een oproep in de Courant. *Gezocht: een vriendelijke, slimme, beleefde en behulpzame assistent voor de Dorpsraad. Moet foutloos kunnen schrijven. En met twee woorden spreken.* Meer is niet nodig, dacht de burgemeester: gewoon netjes neerpennen hoe complex de zaak is, en dan aangeven dat de Dorpsraad het maar moet laten rusten. En natuurlijk dat de burgemeester het ook niet kan helpen.

Een paar dagen later meldde zich een frisse jongeman bij de burgemeester. Hij zag er goed verzorgd uit, hield zijn hoed beleefd in de hand en gaf keurig antwoorden op de vragen van de burgemeester: of hij netjes kon schrijven en duidelijk kon uiteenzetten? Nou, dat zat wel goed. Bovendien bleek de jongeman te beschikken over een heel chique diploma van de klerkenschol in de grote stad, iets met bestuur en beleid. De burgemeester had geen idee wat dat nou weer inhield, maar deze pientere knaap kon de slager vast wel aan het verstand brengen hoe ingewikkeld het leven was. En oh ja, over het traktement en zijn werktijden: dat moest de jongeman maar even regelen met iemand anders, want met dat soort praktische zaken liet de burgemeester zich liever niet in.

De volgende dag meldde onze jongeman zich al heel vroeg en vol goede moed op het stadhuis. Hij las een missive van de professor-minister die de burgemeester voor hem klaar had gelegd. Iets over decentralisatie, participatie, governance, strategische samenwerking en legitimatie.

De burgemeester had bij al die moeilijke woorden een vraagteken gezet. En onderaan schreef hij: graag je advies.

De jongeman kon zijn vreugde niet op. Dit was een kolfje naar zijn hand. Hij had op de klerkschool heel veel lessen gevolgd, van excellente professoren, en die hadden hem feilloos bijgebracht hoe de wereld in elkaar zat. Het was eigenlijk heel simpel: wanneer een burgemeester vond dat het ambt wel erg ingewikkeld was geworden en de grip dreigde te verliezen, dan moest hij gewoon met andere burgemeesters samen een nieuwe stad gaan maken. Probleem opgelost. Voor een grote stad bestaan die vraagstukken immers niet; je mag als burgemeester altijd als eerste in de zak met geld grabbelen, je hebt sowieso al de meeste veldwachters, het hospitaal staat gewoon al in jouw stad, je bent helemaal niet afhankelijk van de grillen van andere burgemeesters of zelfs de gouverneur, en je komt altijd thuis met een succesverhaal waarover de Dorpsraad heel tevreden zal zijn. Ja, onze jongeman kende natuurlijk ook wel de verhalen van bezorgde dorpsraden, die dan begonnen over het eigen karakter van hun mooie stadje, maar daar wisten ze op de klerkschool wel raad mee: dat heette angst, gebrek aan kennis, te weinig veranderingsgezindheid (de jongeman nam zich voor iets te zeggen over *adaptief vermogen*, wat hem wel een mooi woord leek voor deze situatie).

Enthousiast stormde hij de werkkamer van de burgemeester binnen. Hij vroeg beleefd belet en of het hem gepermitteerd was een eerste zienswijze met de burgemeester te delen? “Steek van wal, jonge vriend, steek van wal,” sprak de burgemeester hoopvol en hij nipte aan zijn kopje thee en stak een uitstekende sigaar op. Die oproep was niet aan dovemansoren gericht en de jongeman barstte los met een gloedvol betoog over visie, missie en leiderschap (“wat dacht u van het concept transformationeel en situationeel leiderschap? Lijkt me geknipt voor dit stadje, of anders iets in de sfeer van participierend of verbindend?”). Toen kwam er iets over veranderstrategie, plan van aanpak en een businessmodel. En er volgde nog wat over eigenaarschap, waardepropositie en draagvlak. Maar tegen die tijd was de burgemeester het spoor al lang bijster. Wat was in hemelsnaam een stip op de horizon, en hoezo willen we vandaag de dag geen blauwdruk meer, maar een bottom-up benadering, al wist onze burgemeester niet helemaal zeker of hij dat laatste woord goed had verstaan. En wat te denken van bovengemeentelijk commitment? Wilde dat zeggen dat hij met zijn collega van hiernaast moest gaan praten over wie de nieuwe burgemeester mocht worden? Dat zou hij altijd verliezen van die brutale vlerk. En de Dorpsraad zag hem al aankomen: “dames

en heren, het is allemaal erg ingewikkeld, het is niet mijn schuld, maar we kunnen ons zelf maar beter opheffen en we gaan een grote, nieuwe stad maken.”

Verwachtingsvol keek de jongeman aan het eind van zijn betoog naar zijn burgemeester. Maar deze bleef heel lang stil, met op het voorhoofd een diepe frons. Hij complimenteerde de jongeman met diens grote kennis van zaken en zijn enthousiasme, dat beslist, maar hij vroeg zich ook in gemoede af of dit nu het verhaal was waarmee hij de Dorpsraad tevreden kon stellen. “Laten we er een nachtje over slapen”, sprak de burgemeester, “eens kijken of de ochtendstond ons raad brengt.”

Die nacht kon onze jongeman de slaap niet vatten. Hij draaide en woelde en toen hij tegen de ochtend dan toch eindelijk in slaap viel, had hij een verwarrende en koortsachtige droom. Daarin verscheen hem een ouderwets geklede man die eruit zag als een geleerde of een minister uit een vorige eeuw. In plechtstatig Nederlands verkondigde hij ooit in opdracht van de Koning een Staatsregeling te hebben geschreven waarin hij de rollen van de Koning en zijn ministers, de gouverneurs en van burgemeesters heel nauwkeurig had omschreven. Maar dat de regeling natuurlijk niet voorschreef wat goede bestuurders toch altijd al deden en moesten doen: elkaar opzoeken en afspraken maken voor je inwoners. Dat is nu net de kern van het bestuur. Geen reglement kan je daarbij helpen, hoe gedetailleerd dan ook; dat moet je helemaal zelf doen, naar eigen inzicht. Altijd weer. Dus voor bange of kortzichtige mensen die alleen met strakke reglementen... En toen vervaagde de figuur.

De volgende ochtend schreef de jongeman een mededeling die de burgemeester in de Dorpsraad kon houden. Ze was opvallend kort. De burgemeester las de tekst, sloot de ogen, dacht even na en nam een opmerkelijk besluit.

De Dorpsraad kwam nog diezelfde avond bijeen. De burgemeester had onze jongeman gevraagd links naast hem plaats te nemen, zodat ze tijdens de bijeenkomst elkaar af en toe goed in de ogen konden kijken. Hij opende de vergadering, heette de aanwezigen welkom en begon. “Raadsleden, ik heb een gewichtige mededeling, en ze is zo belangrijk dat ik haar letterlijk zal voorlezen. Als we de blik naar buiten richten, zien we dat de wereld verandert. Ook ons werk verandert. Wij hebben de keuze: of we laten het bij het oude, of we zoeken een nieuwe, maar eigen weg. Als we eerst goed nadenken over wat voor ons stadje nodig is, dan lukt

het ons ook wel samen te werken met andere steden, met goede afspraken en mooie resultaten voor onze mensen. Maar u mag het zeggen.”

Daarop legde de burgemeester zijn tekst neer en vroeg aan wie hij het woord kon geven. Het bleef lang stil. Heel lang. Toen nam de slager het woord. Hij zou wel eens gehakt maken van deze burgemeester. De slager had nog nooit zo'n idiote mededeling moeten aanhoren. Het was hem nu wel duidelijk wat je met deze burgemeester voor vlees in de kuip had. De wereld mocht dan misschien veranderen (volgens hem zouden de mensen gewoon biefstuk blijven eten), maar dat was dan toch echt het probleem van de burgemeester zelf. Die moest in die ondoorzichtige balkenbrij aan burgemeesteroverleggen zelf zijn weg maar zoeken. Daar ging de Dorpsraad helemaal niet over. En als de Dorpsraad achteraf niet tevreden was, dan moesten ze elkaar de nieren maar eens goed proeven en de burgemeester het mes op de keel zetten. Hij was niet van zins zich als een mak schaap.... En zo ging het nog even door. Dit betoog oogstte bijval, vooral van de koster, die naar eigen zeggen niet alleen de klok had horen luiden, maar zeker ook de klepel wist te hangen: die burgemeester offerde de ene na de andere taak op en de Dorpsraad mocht het dan op hoop van zegen voor zijn rekening nemen. Dat gedoe met die andere burgemeesters en zo, wist nu ook de herbergier, dat is alleen bedoeld voor de loopbaan van die burgemeesters zelf, en de Dorpsraad kan het gelag betalen. De herbergier zou ze niet graag de kost geven, al die carrièrabeluste burgemeesters. Bakken met geld; stel je voor dat hij zo met zijn zaak zou omgaan... Zijn dorpje had niets, maar dan ook helemaal niets gemeen met de rare stadjes uit de omgeving waar ze op zondag de herbergen sluiten. En oh ja, hij zou in ieder geval zijn gasten gewoon biefstuk blijven voorzetten. Die mededeling van de burgemeester, het is vlees noch vis, riep nu de groenteboer.

Onze burgemeester keek ongemakkelijk naar zijn assistent. Maar deze knikte slechts en bracht een vinger aan zijn lippen. Toen nam het schoolhoofd het woord. Inderdaad, de wereld veranderde en hij merkte het aan zijn leerlingen en zeker ook aan hun ouders. Die wisten steeds meer, en namen vaker zelf de regie, gewoon omdat ze dat wilden en konden. Lastig dat wel, maar ook wel een mooie en krachtige ontwikkeling. Laten we ervan leren, sprak het schoolhoofd. Waarom zou de Dorpsraad dat zelf ook niet zo doen? Wij weten toch zelf het beste wat goed voor ons is? Laten ook wij het initiatief in eigen hand houden, in plaats van af te wachten en elkaar na afloop een slecht rapport te geven. De smid vulde aan dat je het ijzer moest smeden als het heet is en dat je uiteraard altijd

het heft in eigen hand moest nemen. Daar zag ook de bakker wel brood in. “Ik heb in de winkel sinds kort ook speltbrood, want de wensen van de klant veranderen nu eenmaal maar ik blijf wel doen wat ik het liefste doe en waar ik ook goed in ben: brood bakken.” De schoenmaker begon daarop een wijdlopieg betoog waarin zijn leest een hoofdrol vervulde, totdat de burgemeester hem vriendelijk verzocht tot een afronding te komen. Op dat punt werd de schoenmaker geholpen door de notaris, die vaststelde dat heden, de eenentwintigste maart tweeduizendzestien, alle comparanten overeenkwamen dat de Dorpsraad moest doen waarvoor hij was ingesteld (“geconstitueerd”): namens de inwoners praten met de burgemeester, daarbij op voorhand en in grote lijnen aangeven wat de wensen en verwachtingen zijn, en uiteindelijk de resultaten beoordelen. En de notaris verklaarde van de inhoud van de gedachtewisseling te hebben kennisgenomen en later op de volledige voorlezing daarvan geen prijs te zullen stellen.

Zo ging het debat nog even door. Onze burgemeester ontspande steeds meer en wisselde een blik van verstandhouding met de jongeman naast hem, op wiens gezicht zich een glimlach van ongekend formaat aftekende. Nu moest de burgemeester het zelf gaan afronden, en hij besloot de vergadering als volgt. “Dames en heren, als ik goed heb opgelet, dan is de conclusie dat we op weg gaan, zelfbewust en vol vertrouwen in onze eigen kracht en ideeën. We luisteren eerst en vooral naar de eigen wensen en verlangens, en dan pas maken we een keuze voor het goede reisgezelschap. Wat de tocht ons brengt, is vol verrassingen, maar als we elkaar steeds goed op de hoogte houden, ieder vanuit zijn rol, dan gaat dat vast goed komen, linksom of rechtsom. En we laten ons zo min mogelijk dwingen door andere stadjes, ook niet met verleidelijke zakken vol geld. Laten we snel aan de slag gaan. U hoort nog van me.”

En, leefden ze nog lang en gelukkig? Nou nee, lokaal bestuur is nu eenmaal geen sprookje, zeker niet wanneer het op samenwerken aankomt. Onze burgemeester besloot dat het tijd was om het stokje over te dragen. Hij kreeg een uiterst eervol afscheid. Bovendien werd hij gevraagd als dirigent van het gemengd zangkoor. Maar dit verzoek wees de burgemeester beleefd af: zoveel verschillende geluiden te moeten verbinden tot een harmonieus eindresultaat, daar voelde hij niet meer voor. Nee, liever hield hij het succes in eigen hand. Dus liet hij zich benoemen tot erevoorzitter van de schutterij en hij ontpopte zich tot een befaamd schutter die nog menig prijs in de wacht zou slepen.

En onze jongeman? Hij zou nog vele burgemeesters assisteren in tal van stadjes en steden. Daarbij zou hij nog heel vaak wakker liggen, want zo is het leven nu eenmaal. Na enige tijd werd hij gevraagd om op de klerkschool zijn kennis en ervaring te delen. Hij gaf zijn eerste les niet over gecompliceerde reglementen of managementconcepten vol houvast, maar over eigen kracht en vertrouwen.